

Regeringen tar principiösheten i skattepolitiken till nya höjder

Dagens Nyheter den 3 mars 2024

KRÖNIKA – En återkommande ekonomkritik mot senare års skattepolitik har varit att den inte styrts av några övergripande principer. I stället har olika regeringar gjort en rad enstaka förändringar som gradvis förvandlat skattesystemet till alltmer av ett lapptäcke.

Vi betalar skatt för att finansiera offentliga utgifter. Men beskattning som driver en kil mellan privat- och samhällsekonomisk avkastning skapar också välfärdsförluster. Dessa bör minimeras. En grundläggande princip för de skatter som inte syftar till att begränsa miljö- och hälsoskadliga aktiviteter bör vara neutralitet: De ska förändra vårt beteende så lite som möjligt, så att vi inte agerar på ett visst sätt bara därför att det är skattemässigt fördelaktigt. Neutralitet kan i regel uppnås genom likformig beskattning av liknande aktiviteter.

Dessa principer präglade den stora skattereformen 1990/91 men har sedan gradvis urholkats. Det gäller särskilt skatterna på kapitalinkomster. Löpande schablonskatt tas ut på ISK (investeringsparkonto), kapital- och pensionsförsäkringar samt boende, medan det i övrigt är faktiska kapitalinkomster som beskattas. Det är olika skattesatser för avkastning på aktier i noterade bolag utanför ISK (30 procent), på aktier i onoterade bolag (25 procent) och på aktier i fåmansbolag (20 procent) samt för realisationsvinster på bostäder (22 procent). Skatten på ränteintäkter är 30 procent liksom avdragsprocenten för ränteutgifter (upp till 100 000 kronor). Samtidigt har fastighetsavgiften – skatten på ägt boende för insparad hyra – ett lågt tak som innebär en asymmetri mellan intäkt och ränteavdrag.

Hushållens skulder, och därmed de finansiella stabilitetsriskerna, har ökat kraftigt. En orsak är att låg fastighetsavgift och höga ränteavdrag uppmuntrat till skuldsättning. Politikerna har försökt motverka detta genom finansiella regleringar som bolånetak och amorteringskrav. Det är därför uppenbart att skatteregler och regleringar måste ses i ett sammanhang. Regeringen har nu öppnat för flera förändringar:

- Höjt bolånetak från 85 till 90 procent.
- Avskaffat ränteavdrag för lån utan säkerhet i bostad, bil eller båt.
- Borttagen skatt på ISK och kapitalförsäkringar upp till ett sparat belopp på 300 000 kronor.

Det är svårt att se någon logisk systematik i förslagen. Högre bolånetak och begränsade ränteavdrag ska underlätta ”inträde på den ägda bostadsmarknaden” och samtidigt minska risken för överskuldsättning. Men det var märkligt att låta Finansinspektionen snabbtreda bolånetaket innan den bredare pågående utredningen om hushållens skulder och låntagarbaserade regleringsåtgärder blir färdig i slutet av året. Inspektionen menar också i sin rapport att det därför inte går att nu ta ställning till ett höjt bolånetak.

Avsikten med att ta bort ränteavdraget för lån utan säkerhet i bostad, bil eller båt är att minska faran för att låntagare ska få betalningsproblem. Det är dock högst oklart om syftet verkligen skulle uppnås. Visserligen försvagas incitamenten att ta blacolån om avdragsrätten försvinner. Men den kvantitativa effekten är sannolikt liten eftersom överskudsättning ofta torde bero på bristande självkontroll snarare än rationella kalkyler. För den som tar för stora lån, förvärras dessutom betalningsproblemen utan ränteavdrag. Striktare regler om kreditprövning och maximala räntor är förmodligen de mest effektiva åtgärderna mot överskudsättning.

Det finns ett argument för fribelopp på ISK och i kapitalförsäkringar, eftersom skatt på kapitalinkomster leder till för lågt sparande. Men de flesta ekonomförslag om skattereformer går ändå åt motsatt håll. Högre skatter på kapitalinkomster i kombination med lägre på arbetsinkomster ses vanligen som en bättre avvägning mellan samhällsekonomisk effektivitet och fördelningshänsyn. Dessutom förstärker regeringens förslag skillnaderna i beskattning mellan olika slag av kapitalinkomster.

En nackdel med ränteavdrag bara för lån med säkerhet i bostad, bil eller båt är att konsumtionen styrs mot dessa områden. Det finns inga skäl för det.

Regeringen har presenterat avdragsbegränsningarna som riktade mot konsumtionslån. Men enligt förslaget ska ränteavdrag inte heller tillåtas för lån mot säkerhet i värdepapper. Det finns en logik i det om lån används för köp av värdepapper i ISK om dessa inte längre beskattas. Men logiken saknas för lån till andra – beskattade – placeringar. Företagarnas vd Benjamin Dousa har vidare pekat på de svårigheter som uppstår vid generationsskiften i familjeföretag om arvingar ska köpa ut andra sådana och därför behöver belåna aktier och generellt om man vill att till exempel vd:ar av incitamentsskäl ska köpa stora aktieposter i sina bolag.

Många ekonomer har lagt fram genomarbetade skattereformförslag. Tidöpartiernas tänkande tycks helt opåverkat av dessa. I stället tas principlösheten i skattepolitiken till nya höjder.

Regeringsföreträdare har hävdat att det är så svårt att få till en stor skattereform att successiva mindre förändringar är att föredra. De senaste regeringsförslagen bekräftar än en gång att det är fel tänkt.

Lars Calmfors